

Качур В.О.

завідувачка,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

РЕЛІГІЙНИЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПОЛІТИЧНОГО СЕПАРАТИЗМУ: НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЇ XVI–XVII СТ.

Світова спільнота постійно зустрічається з різними викликами, що загрожують стабільності її системи міжнародних відносин. Серед них особливе місце займає сепаратизм, який не лише породжує численні активні і так звані «заморожені» конфлікти. Він також є причиною напруги у численних регіонах світу, зокрема і на території України. Для того, щоб ефективно протидіяти існуючому сепаратизму, перешкоджати поширенню сепаратистських тенденцій на іншу частину нашої держави та подолати його, необхідно глибше зрозуміти його сутність. Крім того, розуміння самого поняття «сепаратизм» зазнало значних трансформацій, значення цього терміну змінювалося і ним не завжди позначали одне і те саме явище. Тому дослідження історії становлення сепаратизму також становить неабиякий науковий інтерес для з'ясування його природи.

Витоки сепаратизму пов'язують із церковними розколами Англії у XVI ст. Саме тоді, у квітні 1549 року, до Англії прибув представник ортодоксального кальвінізму Джон Нокс, який відіграв значну роль у поглибленні реформації в Англії при Едуарді VI. Згодом католицька реакція Марії Тюдор змусила прихильників реформації залишити Англію та осісти в різних містах Німеччини та Швейцарії. У вигнанні вони утворили так звану «ранню пуританську партію» та заклали у своїх «тираноборських» памфлетах-трактатах основи теорії кальвіністської (пуританської) опозиції при Єлизаветі I та Якові I, яку згодом дослідники цього періоду назвуть теорією майбутньої революції 40-х років XVII ст. [3, с. 148–150].

Особливої уваги заслуговують памфлети, положення яких містять сепаратистські прояви. Серед них: «Короткий трактат про політичну

владу» 1556 р. Джона Понета, в якому автор, посилаючись на Біблію та античних авторів, обґрунтовував можливість тираноббивства як акту боротьби проти негідного монарха, що порушив договір з народом. Цікавою є наукова розвідка О. А. Довгополової, в якій дослідниця відносить автора трактату до «неповноцінних» тираноборців, дозволяє побачити елементи його політичної концепції в іншому світлі та створити «нове ціле» розуміння базових характеристик тираноборчої думки раннього нового часу [1, с. 43].

Пафлет уже згадуваного Джона Нокса «Перший звук труби, що пролунав проти правління жінки» (1558) доводив неспроможність жінки керувати державою, а дворяни і народ Англії та Шотландії повинні їх усунути, а памфлет Крістофера Гудмана «Наскільки піддані повинні коритися верховній владі» (1588) захищав тезу про «виборну природу» монархії. Причини такої гострої негативної реакції англійських протестантських тираноборців на правління Марії Тюдор аналізує у своїй науковій праці А. Прохорова [4].

При Єлизаветі I єпископальна церква стає інструментом королівської політики, оскільки головна частина єпископів призначалася монархом. У листопаді 1572 р. було опубліковане анонімне «Друге застереження парламенту», авторство якого приписують Томасу Картрайту [2, с. 331–332]. Він вимагав виборності проповідників громадами вірян, які управлялися пресвітерами – старшинами із середовища «кращих людей». Його вчення отримало назву пресвітаріанства, яке вимагало, щоб церква контролювалася не короною, а новим дворянством та буржуазією.

Але і у пресвітаранстві вбачалася загроза становлення церковної автократії. Тому в 90-х роках XVII ст. виокремлюється ще один напрям пуританізму, започаткований Робертом Броуном, які стали відомими під назвою індепендентства.

Р. Броун, капелан герцога Норфкського, виклав свої принципи реформації у праці «Про образ життя справжніх християн» (1582). Р. Броун рішуче засуджував усяку церкву, яка походить від держави. При однаковому обранні неприпустимо одному приписувати віру іншому; неприпустимо говорити про переваги духовництва і тим більше не припустимо – про авторитет світської влади. Немає відмінностей між духовними особами та мирянами. Р. Броун рішуче

відкидав і значення зовнішніх форм організації релігійного життя, загальноприйнятних засобів благочестя. Будь-які наперед встановлені молитви вважалися неприйнятними. Це дає підстави говорити про те, що броунізм був своєрідним відображенням структури тогочасного суспільства; звідси визнання індивіда початком та кінцем будь-якої суспільної і громадської та церковної організації. Ототожнюючи громаду вірян з «церквою обраних», Броун відкидав будь-яку владу над нею, окрім прямого волевиявлення громади. Відкидав також будь-які авторитети, оспорював владу пресвітерів. Громадою повинна управляти воля самих вірян, що виражалася у рішенні більшості.

Згодом Джон Робінсон перетворив броунізм у конгрегаціоналізм, за яким кожна громада визнає над собою лише владу Христа, а тому є вільною, незалежною від інших як церковних, так і світських властей. Конгрегаціоналізм був, з одного боку, виразом протесту проти загрози тиранії пресвітеріанства, а з іншого – він намагався надати індепендентству певної організаційної форми, оскільки останній міг знищити будь-яку церковну організацію [3, с. 155].

Слизавета I розуміла небезпеку релігійної ситуації, яка склалася в тогочасній Англії, небезпеку цього релігійного сепаратизму, а тому застерігала Якова Стюарта і пропонувала йому пильно стежити за цією сектою, так як під гаслом очищення церкви, пресвітери намагаються зайняти королівські місця, прикриваючись словом Божим. Розумів небезпеку і Карл I, який коренем усіх бунтів, непослуху і усієї смути в країні вважав пуритан.

Революційна роль нових економічних, політичних та інших ідей і поглядів, характерних для англійського пуританізму перших десятиліть XVII ст., визначається не їх середньовічними коренями, а значенням тих поглядів, що є спробою по-новому інтерпретувати старі ідеї. Тому соціально-політичні теорії англійського пуританізму відобразили ті тенденції, які мали місце в державно-правовому розвитку Англії в другій половині XVI – першій половині XVII ст. Це дає підстави дослідникам англійської революції XVII ст. вважати боротьбу однієї релігійної доктрини проти іншої специфічною властивістю тогочасних революційних процесів. Водночас вона була чи не єдиною революцією нового часу, в якій роль бойової теорії

зіграла ідеологія реформації у формі кальвінізму на англійському ґрунті – пуританізму.

У 20-30 роках XVII ст. пуританізм в очах урядовців стає синонімом бунту і при перших Стюартах набуває характеру суспільно-політичної течії, яка, прикриваючись релігійною оболонкою, призводила до зіткнення з абсолютизмом і набувала форми антиурядових дій [3, с. 155–156].

Саме це дало підстави називати релігійні рухи в тогочасній Англії сепаратистськими. Англійські релігійні сепаратисти (інша назва – індепенденти) виступали за ідею автономії парафіяльних громад (конгрегацій) як помісних церков, ліквідацію церковної ієрархії тощо. У XVII ст. індепендентство (конгрегаціоналізм), став політичною течією, яка відіграла значну роль в англійській революції. Цей релігійно-соціальний рух призвів до становлення індепендентської республіки (1649–1653) і протекторату Олівера Кромвеля (1653–1658).

Таким чином, революційні події в Англії в XVII ст. засвідчили, як релігійний сепаратизм може набути характеру політичного сепаратизму. І хоча він і не призвів до порушення територіальної цілісності Англії, як зазвичай ми розуміємо сепаратизм сьогодні, він однак призвів до зміни форми держави, зокрема правління та державного режиму.

Говорячи про історію загалом, ми передусім намагасмося насамперед осмислити уроки тогочасних подій, щоб розуміти сьогоднішнє та прогнозувати майбутнє. Адже цільне розуміння минулого, теперішнього та майбутнього дозволяє найповніше розуміти не лише правову дійсність, а ту правову реальність, в якій ми сьогодні живемо. Тому нехтування цим досвідом, особливо в Україні, може призвести, окрім порушення територіальної цілісності (Крим, частини Донецької та Луганської областей), і до зміни інших складових форми держави – державного правління та державного режиму.

Список використаних джерел:

1. Довгополова О.А. Герменевтика новозавітних вимог в контексті концепції біблійного закону (за матеріалами «Короткого трактату про політичну владу» Дж. Понета). *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 37–44.

2. Исаев С.А. Реформационные движения в Англии. *Европейская Реформация и ее возможные аналоги в России*. СПб. : Нестор-История, 2017. 492 с.

3. Лавровский В.М., Барг М.А. Английская буржуазная революция. Некоторые проблемы Английской буржуазной революции 40-х годов XVII века. Москва : Издательство социально-экономической литературы, 1958. 366 с.

4. Прохорова А. Жінка на королівському троні: погляд англійських тираноборців середини XVI ст. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Історичні науки*. 2014. Вип. 123. С. 16–21.

Сергєєв К.О.

здобувач,

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова;
адвокат, директор Адвокатського бюро «Сергєєв та партнери»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4139-8249>

ЧАСОВО-ПРОСТОРОВА ВІДПОВІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНОГО ПРАВА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА

Навряд знайдеться адвокат, який б не зустрів на практиці випадки, де інструменти захисту порушеного права у часі тривають довше, ніж настання неповоротних наслідків порушення. Одразу згадуються два приклади: 1. Поки суд розглядав правомірність митного арешту вантажу бананів, товар згнив; 2. Постачальник газу відімкнув споживача у період сильних морозів, примушуючи його до укладання угоди саме з ним, а не іншим постачальником, в той час, як наявні інструменти захисту порушеного права передбачали протистояння протягом місяців, фізично споживач витерпів лише два дні і погодився на шантаж.

Людина живе у реальному світі, підвладному багатьом законам буття – законам фізики, хімії, біології, іншим, які існують у часі і просторі. Ці фактори складають незалежну від волі держави об'єктивну дійсність, що визначають імперативно-обумовлені